

**O autismu třikrát jinak:
Zobrazení osob s poruchou autistického spektra
ve filmech *Děti úplňku*, *Normální autistický film*
a v rodinném filmu**

Vendula Kopečná

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve
Zlíně Fakulta multimediálních
komunikací Ateliér Audiovize

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Vendula Kopečná**
Osobní číslo: **K19106**
Studijní program: **B8209 Teorie a praxe audiovizuální tvorby**
Studijní obor: **Produkce**
Formastudia: **Prezenční**
Téma práce: **1. Teoretická část:
O autismu třikrát jinak: Zobrazení osob s poruchou
autistického spektra ve filmech Děti úplňku, Normální
autistický film, a v rodinného filmu
2. Praktická část:
Produkce audiovizuálního díla, nebo produkce souboru audiovizuálních děl,
délka minimálně 12 min., nebo převod zadaného literárního scénáře
středometrážního (31–59 min) hraného filmu do technického scénáře.**

1. Teoretická část:

Rozsah práce: minimálně 15 normostran textu bez započítání obsahu, rejstříku a obrazových příloh.

Formální podoba: Jednotná formální úprava teoretické části práce, její uložení a zpřístupnění se řídí aktuální verzí příslušné směrnice rektora. Student odevzdává 1 ks fyzické (tištěné) práce v pevné vazbě. Tištěná verze práce obsahuje originální „Zadání DP/BP“ včetně příslušných podpisů a studentem podepsané Prohlášení o původnosti práce. Práce v elektronické podobě obsahuje nascanované „Zadání DP/BP“ se všemi formálními náležitostmi a také nepodepsané Prohlášení studenta o původnosti práce. Plný text elektronické verze ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) student odevzdá nahráním do IS/STAG a do příslušné složky na NAS-AAV (viz níže).

Pokyny k vypracování: prostudujte a analyzujte dostupné materiály z profesního hlediska a formulujte závěry a získané vědomosti do podoby akademického/odborného textu.

2. Praktická část:

Přípustné varianty praktické části:

- 1) Produkce audiovizuálního díla (vyrobeného v systému řízené výroby FMK) v minimální délce 12 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV.
- 2) Produkce souboru audiovizuálních děl oficiálně schváleného před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV.
- 3) Převedení zadaného literárního scénáře středometrážního (31–59 min) hraného filmu do technického scénáře (pojmenování obrazu – číslo, počet záběrů, délka, označení prostředí, určení doby děje, roční období, počasí apod.) Varianta musí být schválena před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba.

Požadované materiály praktické části (var. 1, 2):

- a) Upoutávka, teaser či trailer na předložené audiovizuální dílo (var. 1, 2).
- b) Písemná explikace z pohledu dané specializace. Minimální rozsah 2 normostrany (var. 1, 2).
- c) Anotace (var. 1, 2).
- d) Technický scénář (var. 1).
- e) Štábová listina (var. 1, 2).
- f) Grafický návrh bookletu: PDF/AI, CMYK, 300dpi, texty v křivkách (var. 1, 2).
- g) Návrh filmového plakátu formát 70x100: PDF/AI, CMYK, 300dpi, texty v křivkách (var. 1).
- h) Vyplněné a předané formuláře pro OSA, NFA (var. 1, 2).
- i) Soubor, který obsahuje (var. 1, 2):
 - Případovou studii o realizaci praktické části ve všech fázích výroby v rozsahu 2 normostrany,
 - dialogovou listinu,
 - synopsi (česky i anglicky) minimální rozsah 15 řádků, jen digitální verze,
 - distribuční záměr,
 - technický scénář,
 - rozpočet filmu,
 - štábovou listinu,
 - natáčecí plán,
 - denní dispozice,
 - denní zprávy,
 - seznam uzavřených smluv,
 - vyúčtování filmu,
 - ohlasy na film v tisku a další dle dispozic vedoucího práce.

Požadované materiály praktické části (var. 3):

- Rozbor technického scénáře,
- obsah – přehledné číslování stran celé práce,
- produkční úvaha nad realizací, předpokládaná technologie realizace, marketingová a distribuční strategie (do 3 normostran),
- scénosled,
- složky technického scénáře,
- technické listy (obsazení, podle motivů a prostředí, lokace),
- harmonogram projektu,
- natáčecí plán,
- plán postprodukce,
- rozpočet,
- finanční plán.

Výstupy: technický scénář, rozbor technického scénáře

Doporučené nástroje: excel/word, Movie Magic Scheduling/Budgeting, Gorilla

Všechny odevzdávané materiály musí splňovat vnitřní technické normy dle Výrobní knihy AAV pro odevzdávání prací a musí být řádně popsány (jméno, název, logo fakulty, formát, rozlišení). Součástí závěrečné práce je vytištěný a podepsaný formulář "Údaje o bakalářské práci studenta".

Uložení na NAS:

Ve složce na NAS-AAV, označené „Bakalářská / Magisterská práce“ uložte:

1. Teoretickou práci ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) dle specifikací výše.
2. Vytvořte podsložku Praktická práce, která bude obsahovat materiály částí a- i. Řádně nazvaný film/absolventské dílo odevzdávejte ve formátech splňujících vnitřní technické normy AAV pro odevzdávání prací.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

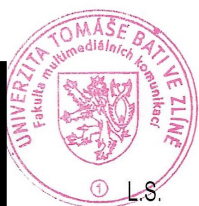
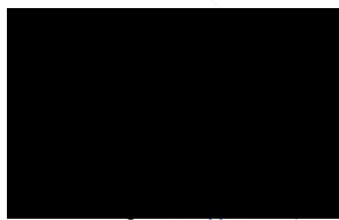
Seznam doporučené literatury:

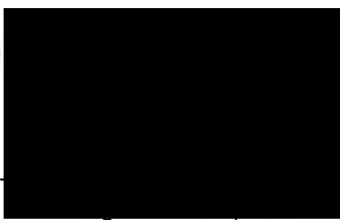
- KOLÁŘOVÁ, Kateřina, ed. Jinakost – postižení – kritika: společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 581 s. Studijní texty; sv. 56. ISBN 978-80-7419-050-6.
- ANDĚL, Jaroslav, ed. Postižení normalitou. Praha: DOX Prague, 2014. 181 s. ISBN 978-80-87446-23-2.
- DJICK, José van, ed. Mediated Memories in Digital Age. Stanford: Stanford University Press, 2007. 256 s. ISBN 978-08-04756-23-5.
- SCHNEIDER, Alexandra, ed. Performance v rodinném filmu: Několik poznámek o domácích snímcích jako mediální praxi. Illuminace 16, 2004, č. 3 (55), s. 69-83.
- RENOV, Michael ed., Theorizing Documentary. New York: Routledge, 1993. 272 s. ISBN 9780415903820.
- HOLÁŠOVÁ, Simona. *Prezentace osob s autismem ve filmové tvorbě* [online]. Olomouc, 2013 [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jjwg4/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Petra Jurkovičová, Ph.D. D.
- REZKOVÁ, Hana. Budoucí rodiny v minulém čase Strategie využití rodinného filmu v dokumentárních filmech. Praha, 2012. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2015/IM091/um/diplomka_rodinny_film_Hana_Rezkova.pdf Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Petra Hanáková, Ph.D.
- NICHOLS, Bill, ed. Úvod do dokumentárního filmu. Praha, 2010, vydalo Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze společně s JSAF / Mezinárodní festival dokumentárních filmů Jihlava. 320 s. ISBN 978-80-7331-181-0
<https://www.autism-through-cinema.org.uk/>
<https://nautis.cz/cz>
http://www.autismusprocit.cz/autismus_filmu.html
<https://apla-sc.cz/autismus/120-filmy-s-problematikou-autismu.htm>

Vedoucí teoretické části: **Mgr. Markéta Dvořáčková**
Kabinet teoretických studií

Vedoucí praktické části: **MgA. Lubomír Konečný**
Ateliér Audiovizí

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **20. května 2022**

děkan

vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne:

Jméno a příjmení studenta:
podpis studenta

ABSTRAKT

Cílem bakalářské práce je srovnání tří navzájem odlišných přístupů k zobrazení osob, kterým byla diagnostikována porucha autistického spektra (PAS). Zaměřila jsem se na české dokumentární filmy *Normální autistický film* a *Děti úplňku*, a dále pak na rodinný film. Všechna zmíněná zpracování mají odlišný kontext, diváky i cíle. V první části práce se věnuji tomu, jak stereotypní představy o autismu mohou ovlivnit mínění diváka. Jádrem druhé části textu je oblast rodinného filmu, které se věnuji v souvislosti se zkušeností z vlastní rodiny, mám bratra s diagnostikovaným autismem.

Klíčová slova: autismus, rodinný film, stereotypy, dokumentární film, Aspergerův syndrom

ABSTRACT

The aim of the bachelor thesis is to compare three different approaches to the display of autism spectrum disorders (ASD). Specifically, in *Normal Autistic Film*, *Full Moon Children*, and in family Film. All the mentioned elaborations have a different context, viewers and goals. In the first part of the work I present the issue of how stereotypical ideas about autism can affect the opinion of the viewer. In the second part of the work I focus on the field of family film, which I then define in my own video with an autistic brother.

Key words: autism, family film, stereotypes, documentary film, Asperger syndrome

„Příklad autismu je partikulárně dobrou ukázkou toho, že i abnormální osobnosti jsou schopné vývoje a tvárnosti. V jejich vývoji může dojít k možnostem sociální integrace, o kterých se nám nikdy ani nesnilo. Toto vědění musí předurčovat náš přístup ke složitým osobnostem tohoto a souvisejících typů. Také nám to dává právo a povinnost hlasitě se zastávat těchto dětí s plnou silou naší osobnosti!.“

Hans Asperger

Ráda bych poděkovala Mgr. Markétě Dvořáčkové za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Děkuji také mé rodině za obětavost a podporu v sepsání mé výpovědi o domácím videu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

¹ Hans Asperger a jeho láska k autistům: Jak rozumět autismu. <https://www.neurodiverzita.cz/2015/11/20/dobre-i-spatne-v-cloveku-jeho-moznosti-html/> [online]. 20/11/2015 [cit. 2022-05-10].

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 STEREOTYPY V ZOBRAZENÍ OSOB S AUTISMEM VE FILMU A TELEVIZI	11
1.1 ROZDĚLENÍ PORUCH AUTISTICKÉHO SPEKTRA.....	11
1.2 ČASTÉ ZNAKY AUTISMU V AUDIOVIZUÁLNÍCH DÍLECH.....	12
1.2.1. PROBLEMATIKA ZARYTÝCH STEREOTYPŮ	12
1.3 DOKUMENTY POSLEDNÍCH LET	13
1.4 ANALÝZA TŘÍ RŮZNÝCH PŘÍKLADŮ ZOBRAZENÍ AUTISMU V SOUČASNÉM ČESKÉM DOKUMENTU	14
2 <i>NORMÁLNÍ AUTISTICKÝ FILM</i>	15
2.1 HLAVNÍ MYŠLENKA	15
2.2 ÚSKALÍ FILMU.....	16
2.3 FILMOVÉ NATÁČENÍ A DIVÁCKÉ PLATFORMY	17
2.4 OCENĚNÍ.....	17
2.5 DIVÁCKÉ OHLASY A KOMENTÁŘE	17
3 <i>DĚTI ÚPLŇKU</i>	20
3.1 FINANCOVÁNÍ.....	20
3.2 VIZE.....	20
3.3 ÚSKALÍ FILMU.....	21
3.4 DIVÁCKÉ OHLASY A KOMENTÁŘE	21
3.5 DĚTI ÚPLŇKU – PĚT LET POTÉ.....	22
3.6 TECHNICKÉ ZPRACOVÁNÍ.....	22
4 <i>RODINNÝ FILM A DOMÁCÍ VIDEO</i>	24
4.1 SPECIFICKÉ ZNAKY DOMÁCÍHO VIDEO.....	25
5 <i>NAŠE RODINNÉ FILMOVÁNÍ</i>	26
5.1 PRVNÍ ROKY SNÍMÁNÍ	26
5.2 DOMÁCÍ VIDEO PO STANOVENÍ BRATROVY DIAGNÓZY	27
5.3 VÝMĚNA ROLÍ.....	28
5.4 VLASTNÍ TVORBA.....	28
ZÁVĚR.....	31
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	33
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	34

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je analýza tří různých cest, kterými lze nahlížet na obrazy jinakosti, konkrétně autismu v českém dokumentu. Tento motiv jsem se rozhodla zpracovat z důvodu mé zkušenosti s touto nemocí, která mě provází životem od prvopočátku. Bylo mi sedm let, když mému bratrovi Bedřichovi diagnostikovali dětský autismus a problémové chování. Nikdo z mé rodiny o této vývojové vadě předtím neslyšel, a z toho důvodu jsme se zpočátku upínali na filmy, které se na problematiku autismu nějakým způsobem zaměřovaly.

Jako první to byl slavný *Rain Man* – americké drama zachycující sblížení bratrů, kteří o sobě půl života nevěděli, než je cesty svedly dohromady. Tento snímek však zasel do společnosti mnoho stereotypů o tom, jak autisté oplývají obrovským intelektem a jak mohou mít ve společnosti dokonce jistou výhodu. Jsou vykresleni pouze jako stydlivější osoby s opakujícími se rituály. Na konci filmu představitel hlavního hrdiny projeví city a pochopení. Převážná část autistů však tuto schopnost nemá. Samozřejmě nepopírám vysoký intelekt a skvělé matematické myšlení, kterým jsou někteří z nich obdařeni. Bohužel však valná většina nedokáže svůj potenciál využít a zařadit se do společnosti. Tito jedinci často končí ve specializovaných zařízeních, psychiatrických léčebnách nebo je jejich starostlivost plně na bedrech nejbližších. Rodiče těchto osob přinášejí denně oběti, stávají se součástí autistického světa a smýšlení, mnohdy jim jen zhlédnutí jiných rodinných případů dodá sílu. Vidí, že v tom nejsou sami, jelikož se ve společnosti nachází mnohé další dechberoucí příběhy rodin s autisty.

Z tohoto důvodu film vnímám jako silné médium, které dokáže diváka za krátký čas poučit a sdělit mu hlavní informace o této nemoci. Naopak špatně podaný obraz vede k mylnému přístupu k těmto osobám, kterým může už tak složitý život takto postižených rodin ještě více zkomplikovat. Když budu nyní hodnotit filmy, které jsem si pro své téma vybrala, nemám v úmyslu žádný ze způsobů uchopení tématu autismu zpochybnit, každý z nich má samozřejmě nárok na existenci. Jen bych se ráda jako osoba s přímou zkušeností s autismem vyjádřila k tomu, jak může být toto filmové sdělení mocné, a zvláště pak pro nezkušeného diváka, který jakoukoliv jinakost ve společnosti těžko chápe.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STEREOTYPY V ZOBRAZENÍ OSOB S AUTISMEM VE FILMU A TELEVIZI

„**stereotyp** – (z řec. *stereos* = pevný; *typos* = ráz) – velmi stabilní prvek ve vědomí, resp. psychický a přeneseně i soc. mechanismus, regulující vnímání a hodnocení určitých skupin jevů, ovlivňující názory, mínění, postoje i chování. Pojem zavedl am. novinář W. Lippman v r. 1922, když upozornil na existenci určitých ustrnulých představ ve vědomí lidí, obvykle, i když ne výhradně, přejímaných z jiných zdrojů, než je vlastní soc. zkušenost².“

Jak jsem již v úvodu zmínila, každý autista není druhý *Rain Man*. Jedná se o svébytného jedince, ke kterému musíme individuálně přistupovat. Tato forma jinakosti byla dříve laickou veřejností velmi často opomíjená. Mé dětství bylo běžně doprovázeno otázkami, co to ten autismus vlastně je a jak se projevuje. Padaly i dotazy, jestli doma mluvíme znakovou řečí, nebo zdali bratr ví, koho pro něj představujeme my. Odpovědi na tyto otázky ve skutečnosti neznáme, jelikož jak mnozí psychologové autismus popisují, jedná se o zcela odlišný svět, než je ten náš. Nespočetněkrát jsem se rodičů dotazovala, zda si nás bratr třeba nemůže představovat jako sladkost, zvířata nebo různé věci denní potřeby. Nicméně jsem se utvrdila v otázce jeho pocitů, orientace a vnímání. Dovede mě v okruhu desítek neznámých lidí s přehledem najít, náš dům vnímá jako domov, a především nás chápe jako rodinu. Jak si tedy dovolím tvrdit, má nás svým způsobem velmi rád a je schopný lásky.

1.1 Rozdělení poruch autistického spektra

Leo Kanner (Rakousko – americký dětský psychiatr) definoval autismus již v roce 1943. Bohužel ještě ne tak zcela uceleně, aby mnozí jedinci nekončili v psychiatrických léčebnách s mylnou nálepkou blázní. Velmi podstatným faktem je, že symptomy se mohou zcela různit. Můžeme setkat s případem člověka, který potřebuje nepřetržitou péči, není schopný sám vyhodnotit nebezpečné situace, nebo například nezná hodnotu peněz a neorientuje se v čase. Tito se velmi často mohou sebepoškozovat, popřípadě napadat fyzicky své okolí. Jiní naopak mohou s drobnými překážkami žít běžný život, například studovat vysoké školy, založit rodinu nebo být úspěšní ve svých zaměstnání. Tuto vývojovou poruchu proto rozdělujeme na Dětský autismus, Atypický autismus, Rettův syndrom, Aspergerův syndrom a Dezintegrační poruchu³.

² TOMEK, Ivan, ed. Stereotyp. Sociologická encyklopedie: [online]. [cit. 2022-04-29]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stereotyp>

³ Rozdělení: Rozdělení poruch autistického spektra, <https://www.paspoint.cz/rozdeleni/> [online]. [cit. 2021-11-18].

Autismus se i nadále považuje za nemoc nevléčitelnou a možnosti léčby jsou značně limitované. Existuje pouze předepsaná medikace, které může některé nežádoucí projevy tlumit. Nejlepší možnou cestou je však těmto lidem zajistit adekvátní podmínky dle jejich potřeb a preferencí. Jelikož nebudou nikdy zcela schopni náš svět pochopit, je žádoucí, aby jejich potřeby byly naplněny, protože se tak nebudou neustále dostávat do stresových situací.

1.2 Časté znaky autismu v audiovizuálních dílech

V audiovizuálních dílech se nejčastěji setkáváme s tematikou výjimečného nadání, ať již v uměleckém nebo vědeckém odvětví. Samozřejmostí je motiv skvělé matematické paměti a vysokého IQ. Není výjimkou i zpracování rutinního chování, například postava musí chodit spát v určitou dobu nebo musí pravidelně sledovat stejný pořad. Hrdiny příběhu jsou často samotáři, na okraji společnosti, kteří mají problémy s komunikací a vyjadřováním svých pocitů. Nenavazují oční kontakt a často jim je nepříjemný jakýkoliv dotyk. Autisté jsou vykreslováni specifickými pohyby, které zahrnují houpání trupem nebo na židli, skákání nebo točení se dokola⁴.

1.2.1. Problematika zarytých stereotypů

Největší úskalí vidím u nezkušeného diváka, který může nabýt dojmu, že autismus je něco jako výhoda do života. A to především, pokud o hendikepu slyší poprvé. Může považovat tyto osoby za zvýhodněné talentem. Pouze s menším sociálním omezením, které v jejich očích kompenzuje již zmíněný talent. Nicméně ve skutečnosti mnoho autistů svůj potenciál nedokáže zcela využít, a to především kvůli špatnému přístupu ze strany společnosti. Jejich nadání bývá utlumeno, jelikož převažují stinné stránky a každodenní strasti našeho světa, ve kterých se snaží přežít.

Postižené rodiny mohou být v očích jejich okolí taktéž špatně chápány a jejich nasazení nemusí být adekvátně doceněno. Nebylo by to poprvé, co jsem se setkala s názorem, kdy se na mě osoba obrátila s poznámkou o hrozném štěstí, že se toto stalo právě nám. Dá se říct, že nám téměř záviděli. Fakt, že je moje máma stále doma, nebo že bereme sociální příspěvky na péči a dostali jsme zapůjčený osobní vůz, byl v očích našich sousedů nepochopený. Člověk, který neví, co tato starostlivost obnáší, nemůže nikdy tuto problematiku plně pochopit. Avšak dobře zpracovaný dokument, který poukazuje jak na světlé momenty této nemoci, tak i na ty temné, může společnosti jedině prospět v jejím vzdělání a přístupu.

⁴ HOLÁŇOVÁ, Simona. \textit{Prezentace osob s autismem ve filmové tvorbě} [online]. Olomouc, 2013 [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jlwg4/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Petra Jurkovičová, Ph.D. D., s. 32–61.

Autismus není žádoucí generalizovat. Každý jedinec si žádá zcela specifický přístup, který v českých dokumentech postrádám, jelikož je spíše zobecňován. Převažuje vyobrazení osob s vysokofunkční pamětí, kteří se věnují obdivuhodné činnosti (hře na piano, recitaci básní nebo citování dialogů známých filmů). Avšak například u mého bratra převažuje velký negativismus a nechut' dělat jakoukoliv činnost, takže tento stereotyp se nás netýká. Přitom je tato skutečnost pro pochopení autismu velmi zásadní, jelikož žádný autista není kopií druhého. Bratr nemá žádné koníčky ani záliby, takže je prakticky nemožné ho jakkoliv zabavit. Bohužel, nenaplněný čas během dne ho často vede k vysoké agresi. Výjimkou nejsou ani vážná zranění jak jeho samého, nebo nás. Tento stereotypní kolotoč může být po čase velmi vysilující, ale já sama bych se nikdy nezlobila jak na bratra, tak ani na nikoho jiného za to, co se nám stalo.

Bratr mě toho velmi naučil a stále mi dává do života silnou energii, jako nikdo jiný. Jeho svět je zcela odlišný, stejně tak jeho city, a proto můžu být vlastně vděčná, že získávám zcela odlišnou lásku oproti ostatním, kteří takovou zkušenost nemají.

Tyto světlé chvílky taktéž postrádám v českých dokumentárních filmech o autismu. Rodiče postižených dětí často vyprávějí svůj osobní příběh i s hororovými zážitky. Ty se nepochybně staly a jejich situace je určitě velmi špatná. Nemyslím si však, že je zcela na místě hovořit o autismu jako o prokletí, nebo popisovat jen stinné stránky. Jelikož i rodiče takto hendikepovaných dětí museli zažít překrásné chvílky. Divák si opět může vyvodit mylný pocit, že autisté jsou agresivní osoby, kteří se do běžného života nemohou začlenit.

Dokument je silné edukativní médium, které může divákovi usnadnit pochopení problematiky této nemoci. Autisté mají světlé i stinné stránky, a dle mého názoru, pokud přihlídneme k zobrazení pouze jedné z nich, můžeme divákovi vštípit omezený pohled na věc. V negativním ohledu, pokud vykreslíme pouze agresivní chování autisty a trápení rodiny, můžeme vzbudit v divákovi myšlenku distancovat se od těchto osob. Naopak pokud bude snímek až moc idylický, neupozorní společnost na problémy, která tato starostlivost obnáší a na nedostatečnou pomoc ze strany státu.

1.3 Dokumenty posledních let

V posledních letech jsme mohli zaznamenat nárůst počtu diagnostikovaných případů poruch autistického spektra (PAS). Z tohoto důvodu se povědomí o této problematice pomalu zvyšuje. Já sama bych označila autismus za neúčelnou nálepkou, která nabírá na známosti. Jelikož jsem již několikrát postřehla v okruhu svých vrstevníků, jak toto označení užili sami na sebe. Převážně v situacích, kdy jeden z nich něco nepochopil nebo ho nějaký podmět rozladil. Velkou míru ve formování obrazů jinakosti mají i samotní autisté, kteří stále častěji spolupracují s filmaři. Již to nejsou ti vystrašení jedinci, kteří se neumí ve společnosti prosadit a věci uvést na pravou míru. Tento pokrok se týká především

dokumentárních filmů, kde hlavními hrdiny jsou skutečné osoby. sociální herci. U hrané tvorby, filmové i televizní, převládá obraz autismu v podobě sociálně nemotorného a prostořekého mladíka, který vyniká vysokou inteligencí (*Atypický 2017, Teorie velkého třesku 2007-2018*)⁵. Stinné stránky této nemoci bývají obvykle záměrně vynechány, jelikož do komediálního sitcomu se tvůrcům nehodí. Nezkušený divák však může nabýt dojmu, že autismus nemá těžké formy, které nemusí být pouze takto zábavné.

1.4 Analýza tří různých příkladů zobrazení autismu v současném českém dokumentu

Pro svou práci jsem si z českého prostředí vybrala tři dokumentární filmy, které nabízejí různé obrazy jinakosti:

- 1. *Normální autistický film* – režie Miroslav Janek (2016)**
- 2. *Děti úplňku* – režie Veronika Stehlíková (2017)**
- 3. *Rodinný film a domácí video* – rodina Kopečných (2003 - dodnes)**

Tyto tři dokumentární filmy představují tři vzájemně odlišné př diametrálně rozdílné poselství divákovi. S tím je spjaté odlišné financování projektu, tak i následná distribuce s diváckými platformami. Tyto faktory zohledňuji ve své práci a následně zkoumám jejich vyznění pro diváka. Naopak žádný z filmů nesoudím za jejich interpretaci a celkové vyznění, jelikož je každé z již nastíněných zpracování vytvořeno za jiným účelem. Vycházet budu ze své osobní zkušenosti a odezvy mého okolí.

⁵ ŠRAJER, Martin, ed. NORMÁLNÍ AUTISTICKÉ DOKUMENTY. DOK.REVUE: JEDINÝ ČESKÝ ČASOPIS O DOKUMENTU, [online]. 31. 5. 2021 [cit. 2022-04-29]. Dostupné z: <https://www.dokrevue.cz/clanky/normalni-autisticke-dokumenty>

2 *NORMÁLNÍ AUTISTICKÝ FILM*

Jedná se o celovečerní dokumentární snímek, který svým osobitým viděním zachytil významný český dokumentarista Miroslav Janek. Protagonisté dokumentu jsou děti – Denis, Majda, Lukáš, Marjamka a její bráška Ahmed a jejich rodiny, nahrávány během každodenních činností všedního dne. Jejich diagnózou je však **Aspergerův syndrom**. Tato porucha je ve filmu vykreslena svérázným chováním Majdy, která ráda vymýšlí vlastní rapperské texty. Ve svém okolí se často setkává s nepochopením a svět kolem vnímá jako „postižený“, na druhou stranu je v něm schopna fungovat.

Další aspekt, který ve filmu vidíme, je obrovský hudební talent a zapálení pro hru na hudební nástroj u Denise. Ten je nesmírně inteligentní a zaměřuje se na náročné sonety vážné hudby, které hraje na klavír. Jeho diagnóza je představována opakujícími se stereotypními pohyby končetin nebo celým tělem.

Lukáš je velmi kreativní scénárista, který si píše vlastní náměty. Jeho porucha ho však omezuje v zařazení do společnosti kvůli jeho specifickému chování – impulzivita, porucha pozornosti, roztěkanost, a především neschopnost rozeznat, co je ve společnosti možné sdělit a co ne. Navázat vztahy je pro něj složité, ale není to nemožné.

Poslední sourozenci Ahmed a Marjamka vynikají opět již zmíněným intelektem a dobrou mechanickou pamětí. Citace dlouhých příběhů v angličtině nebo filmových hlášek je doma na denním pořádku. Diváka nenechají chladnými ani Ahmedovy složité úvahy na téma člověka a jeho smyslu na Zemi nebo Vesmíru v jeho dětském věku. Marjamka krásně kreslí barevné obrázky a vymýšlí své vlastní příběhy. Má celou řadu koníčků a zálib.

2.1 Hlavní myšlenka

„Autisti jsou tady proto, aby nás varovali, jak blbě žijeme, říká dokumentarista⁶.“

Miroslav Janek nám chtěl pomocí filmu sdělit myšlenku, že autismus není žádoucí vnímat jen jako diagnózu a odlišnost ve společnosti. Nýbrž je třeba se snažit dosáhnout pochopení odlišného způsobů myšlení dětí. Nikdo by neměl hodnotit co je normálnější a ve společnosti přijatelné. Převážná část lidí žije pod neustálým tlakem, v uspěchané moderní době, která je plná absurdit. Podívat se na svět jinými očima, u osob, které chtějí nalézt klid a řád nemusí být k zahoezení. V rozhovoru pro Magazin – Aktuálně.cz uvedl:

⁶ HRONOVÁ, Zuzana. Autisti jsou tady proto, aby nás varovali, jak blbě žijeme, říká dokumentarista Janek. Aktuálně.cz [online]. 8. 11. 2016 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/autisti-jsou-tady-proto-aby-nas-varovali-jak-blbe-zijemerik/r~cd6693e8a4ea11e6af6e002590604f2e/?fbclid=IwAR1e5tQDfzRDruhKjyXQnd7rbTuF3EgaF3P7CRAF5e41Y3XlwGBFQoAVKs>

„Jsme si vzájemně postiženi.“ To je skoro podstata toho filmu. Je to tak. Snímek potvrzuje, že jsou autisti jiní, nicméně že rozhodně stojí za to dopřát jim sluchu, inspirovat se jimi. Rád bych, kdyby film pozměnil naše nahlížení na autisty. Abychom se jich přestali stranit jako „těch divných“ s lékařskou diagnózou a zajímali se o jejich fascinující názory a myšlenky. Kdyby trochu stoupla hladina naší empatie vůči autistům, věděl bych, že snímek nebyl marný⁷.“

2.2 Úskalí filmu

Jak jsem již v úvodu své práce zmínila, život s autismem je ve skutečnosti často jiný, než jak je nám prezentován ve filmové a televizní tvorbě. Primárním cílem těchto filmů nebo televizních děl bývá snaha diváka šokovat nebo dojmout, např. kontrastem vysokého intelektu hlavního hrdiny a jeho sociální necitlivosti, nebo také naopak pobavit, což bývá časté u seriálové tvorby. Sitcomy vykreslují hrdiny s jistou formou odlišnosti často jako hlupáky.

V *Normálním autistickém* filmu bych za pozitivum označila to, že se záměrně vyhýbá obvyklým stereotypům v zobrazování autismu. Miroslav Janek si zvolil cestu obměny běžné perspektivy a film natočil přímo z pohledu osob s Aspergerem.

Jistá úskalí a negativa vidím již v nepřesném názvu – ten je podle mě zavádějící. Divák očekává, že protagonisté jsou klasičtí autisté, o kterých se v příštích minutách něco dozví, a bude mít tak příležitost pochopit jejich smýšlení. Ve filmu však vystupují pouze děti s Aspergerovým syndromem. Udává se, že až 70 % autismu doprovází nízké IQ a v nejhorších případech i mentální retardace jedince⁸. Naopak lidé trpící Aspergerovým syndromem oplývají velmi vysokým IQ, které dosahuje běžně k hranici 130. A přestože se během vyprávění se děti sami označí za „aspíky“, myslím si, že toto vysvětlení je ve filmu nedostatečné. Zejména pokud divák během sledování o této nemoci slyší poprvé. Mezi hlavní rozdíly řadíme ojedinělý handicap v řeči, a taktéž jejich intelekt se nachází v mezích normy. Mnohokrát na nich znaky autismu ani nepoznáme, jelikož odchylky v sociálním kontaktu a komunikaci zůstávají skryté. Mohou se projevit až po delším časovém úseku, který s dotyčnou osobou strávíme (škola, práce, setrvání v jedné domácnosti). Tato porucha je častěji diagnostikována až v pozdějším věku, jelikož Asperger si nemusí být vědom postižení do určité fáze života (problémy ve škole, partnerském soužití, manželství)⁹.

⁷ HRONOVÁ, 2016, Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/autisti-jsou-tady-proto-aby-nas-varovali-jak-blbe-zijemerik/r~cd6693e8a4ea11e6af6e002590604f2e/?fbclid=IwAR1e5tQDfzRDruhKjyXQnd7rbTuF3EgaF3P7CRAF5e41Y3XlwGBFQoAVKs>

⁸ Aspergerův syndrom. <https://www.pharmanews.cz/clanek/aspergeruv-syndrom/> [online]. [cit. 2022-01-05].

⁹ ČERNÁ, Elen Černá. Psycholožka: Dítě s Aspergerem na pohled nepoznáte. Není jako Sheldon. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/aspergeruv-syndrom-na-diteti-na-prvni-pohled-nepoznate-rika-psycholozka.A210228_130846_domaci_mase [online]. 28. února 2021 [cit. 2022-05-09].

Můj bratr, například, by nikdy nebyl schopen trávit čas s ostatními autisty pohromadě, okamžitě by se dostal do agresivního záchvatu nebo plačtivosti. Hraní na piano, malování, jízda veřejnými dopravními prostředky, nebo dokonce mluvení mu nic neříká. Z těchto důvodů docházím k závěru, že divák, který by viděl *Normální autistický film* a potom mého bratra, by mohl být zmaten, rozhodně by mu nepomohl v pochopení a ani ve správném přístupu k němu.

2.3 Filmové natáčení a divácké platformy

Natáčení probíhalo na různých místech v České republice dva roky a slavností premiéru měl film na festivalu v Karlových Varech. Natáčení nepředcházela jasně definovaný scénář. Za cíl si dokumentarista zvolil vytvoření úzkého vztahu s aktéry filmu, se kterými se pravidelně scházel v pražském Divadle Kampa. Filmový štáb podmínky natáčení uzpůsoboval tak, aby děti měly jasně sestavený časový harmonogram, bez náhlých změn a natáčení jim nezpůsobovalo jakékoliv problémy. Posléze, když si Janek získal jejich důvěru, mohl je filmovat. Kameru zapínal pouze v situacích, kdy to dětem bylo příjemné.

Veřejná premiéra v pražském kinosále Pilotů se uskutečnila v listopadu 2016. Společnost Pilot Film dokument se stala zároveň distributorem. Snímek vznikl s koprodukcí České televize a Mat Film Resort. Snímek lze aktuálně zhlédnout prostřednictvím online portálu dokumentárních (nejen) filmů dafilms.cz.

2.4 Ocenění

První oficiální úspěch filmu přišel na dvacátém ročníku Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů Jihlava, kde získal cenu za Nejlepší český dokumentární film. Pozitivních ohlasů se dočkal i na mezinárodním festivalu DOK Leipzig. Další filmové ocenění následovalo od sdružení Českých filmových kritiků – Nejlepší dokumentární film 2016. Sošku Českého lva za Nejlepší dokumentární film převzal v témže roce.

2.5 Divácké ohlasy a komentáře

Film rozvířil hojné debaty již na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech. Otázky se točily především kolem toho, zda film jasně a věrohodně vykresluje představu o tom, jak autisté vidí náš svět. Na toto tvrzení však nedokázal dát odpověď ani sám režisér. Z debaty vyplynulo, že hledání jedné obecně platné cesty by bylo zbytečné. Každý jedinec je totiž natolik individuální, že nemůže zapadnout do žádného všem vyhovujícího měřítko.

Objevily se však i negativní recenze, které se zabývaly myšlenkou, zda prezentace malých hrdinů není spíše k neprospěchu a stereotypy naopak nevytváří. Toto hodnocení se opíralo o fakt, že děti sami sebe prezentují na kameře bez jakéhokoliv komentáře a lékařského

posudku¹⁰. Každý je zcela odlišný a autor nám ani u jednoho dítěte neukázal, jak se zapojuje do širšího kolektivu. Převažují scény, kdy jsou malí protagonisté sami, odtrhnuti od běžného světa. Tuto myšlenkou ve své článku nastínil filmový a televizní publicista Martin Svoboda:

„Janek možná podlehl charismatu svých respondentů. Zachytil jejich promluvy a zapomněl je ukotvit. A skutečně se dá velmi snadno ztratit v těch bezelstně hlubokých myšlenkách, jež mnohdy sahají nečekaně daleko a zdá se, jako by tito lidé o světě věděli něco víc. Jenže sama představa "bytostí napojených na vyšší realitu, protože stojí mimo tu naši" patří mezi největší klišé o autismu, jemuž by se bylo – i pro dobro postižených – lepší vyhnout¹¹.“

Kritici také tvrdí, že je nežádoucí ukazovat právě autistické děti. Jelikož jasný příklad zařazení do společnosti by měl být demonstrován na dospělých lidech, a až následně poté, může divák uvěřit, že se není čeho bát. Rapperka Majda, která má velmi expresivní texty naopak může být společností chápána jako nebezpečná. Lidé ji mohou považovat za duševně nestabilní.

Martin Svoboda taktéž uvedl, že důvodem těchto skutečností je Jankova neobjektivita, jelikož podlehl kouzlu svých respondentů.

„Vznikl tak působivý, dobře sestříhaný film o zajímavých lidech, který se ale trochu zapomněl, a nakonec přinejmenším stejně klišé nakupil, jako jich odmítl. Autisty nepřiblížil, spíš z nich udělal ještě vzdálenější, i když fascinující entity, na něž je zajímavé se koukat na plátně, ale hůř si představíme s nimi žít¹².“

Tito lidé jsou zachyceni, jak vidí vyšší realitu než běžný smrtelník, a tím ještě více prohlubují autistické klišé o jiném světě.

2.6 Technické zpracování

Tento snímek vyniká kreativním zpracováním a vizuálním způsobem vyprávění. Kamera sleduje protagonisty příběhu velmi jemně a poeticky. Více než na výpovědi samotné, je důraz kladem na vizuální stránku vyjádření. Dějová linka nemá chronologickou kompozici, nýbrž tzv. mozaiku událostí, kterou docílili pomocí stříhové skladby¹³. Kamera se vyskytuje

¹⁰ SVOBODA, 2016, Martin. Recenze: Vítězný film jihlavského festivalu je působivý, i když zbytečně propadl svým hrdinům. <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-normalni-autisticky-film-je-pusobivy-i-kdyz-propadul/r~6e55c54e9e9c11e68f82002590604f2e/> [online]. 31. 10. 2016 [cit. 2022-02-25].

¹¹ Tamtéž, 2016

¹² Tamtéž, 2016

¹³ KORDÍK, Tomáš. RECENZE: NORMÁLNÍ AUTISTICKÝ FILM [online]. 11.11.2016 [cit. 2022-04-30]. Dostupné z: <https://www.fdb.cz/magazin/2016111301-recenze-normalni-autisticky-film.html>

jak ruční, tak i statická s rychlými nájezdy na protagonisty s kterými se snaží držet krok. Janek do snímání vstupuje občasným komentářem za kamerou, pomocí kterého udržuje dětskou pozornost a rozvíjí konverzaci.

Majda a její texty jsou velmi expresivní a pochmurné. K dokreslení její osobnosti můžeme po vizuální stránce vidět roztřesenou kameru s nájezdy na její tvář. Tento surový obraz dotváří i prostor kde dívka postává, v tomto případě most u železnice. Hlasité ruchy z tohoto prostředí, které buď sama vytváří kopáním anebo je doplní projíždějící vlak ještě více vyzdvihují melancholickou náladu.

Atmosféra v prostředí sourozenců je oproti záběrům Magdy příjemnější a kamera je spíše statická. Jejich osobnost je doplněna detailními záběry na jejich výkresy a úsměvy. Oproti tomu Magda má k záběrům spjatou nediegetickou hudbu s vlastním zpěvem. Během snímání Magdy ve vlaku vidíme převážně její odraz ve skle než její obličej. Tento prvek vizuálně přispěl k lepšímu náhledu do její duše.

Snímek doprovází i trefné klavírní výstupy, které hraje sám Denis. Tyto hudební sonety skvěle fungují s častými přechody mezi prostředími.

3 DĚTI ÚPLŇKU

Děti úplňku jsou dokumentární snímek, který divákům dovolí nahlédnout do soukromí čtyř rodin pečujících o autistické děti různého věku. Postižení jedinci trpí těžkou formou autismu a problémovým chováním. Jejich rodiče je ale nadevše milují a poskytují jim neustálou péči, bez vidiny pomoci okolí a státu. Příběhy jsou zcela autentické, bez výrazného dramaturgického zpracování.

Za iniciátora projektu můžeme považovat novináře Respektu Petra Třešňáka, který se svojí manželkou Petrou láskyplně pečují o dceru Dorotku. Ta skončila hospitalizovaná na oddělení dětské psychiatrie po opakujících se záchvatech, sebepoškozování a celkovém vyčerpání. Tento fakt se stal hnacím motorem pro Manžele Třešňákovi, kteří si uvědomili, že Česká republika nenabízí dětem adekvátní budoucnost a rozhodli se jednat.

Na pečujících rodinách leží neúměrná zátěž, která má závažné zdravotní dopady. Je doprovázena nepřetržitým strachem z budoucnosti a nemožností se začlenit do běžného života.

Více jak třetina osob s autismem je spojena s problémovým chováním, které je doprovázenou agresí, sebepoškozováním, hyperaktivitou nebo materiálními škodami. Běžné ataky ještě více stoupají s blížícím se úplňkem, který se promítá i v názvu. Dokument natočila Veronika Stehlíková, která je například taktéž autorkou pořadu 13. komnata.

3.1 Financování

Natočení filmu umožnila crowdfundingová kampaň na portálu Hithit, kterou podpořilo přes čtyři sta tisíc lidí. Filmové natáčení probíhalo v létě a se samotným výběrem rodin pomohl Národní ústav pro autismus (NAUTIS). Natáčelo se ve městech – Praha, Dolní Benešov, Pěnčín, Havířov Libčín nad Vltavou a Ostrava.

Roku 2017 se štáb spojil s Českou televizí, a to zejména s paní Alenou Müllerovou, která pomohla s dramaturgií filmu a s finálním dokončením. ČT se následně zapojila do šíření osvěty v rámci zpravodajství a publicistiky.

Dokument byl úspěšně přestaven 24. dubna 2017 v pražském kině Bio Oko a na televizních obrazovkách se vysílal 2. května 2017. Společná úmluva mezi tvůrci a ČT docílila, že dokument je nadále přístupný on-line v rámci zvýšení povědomí o této problematice.

3.2 Vize

Sdružení chtělo docílit změny v českém systému a vzbuzení zájmu u politiků a celé společnosti. Díky dokumentu byla založena i iniciativa Hlavou zeď prorazíš, která se skládá ze sdružení rodičů postižených dětí. Ti si přejí zlepšit kvalitu jejich strastiplného života, dále

zkvalitnit služby pro lidi s hendikepem a otevřít adekvátní odlehčovací služby. Zařízení, které by odpovídalo normám pro tyto klienty nebo je alespoň chtělo přijmou skrz jejich problémové chování, je v Čechách opravdu nedostatek.

3.3 Úskalí filmu

Jako pozitivní hodnotím fakt, že většina filmů se zaměřuje na tu geniálnější stránku autismu, která je pro diváka poutavá. Režisérka filmu Veronika Stehlíková se rozhodla pozměnit dosavadní stereotyp a ukazuje doposud převážně skryté pozadí této nemoci. V dokumentu vidíme opravdu ty nejtěžší formy – tzv. „nízkofunkční“ autisty. Záběry vzbuzují lítost, úzkost a divákovi se opravdu vryjí do paměti.

Naše rodina se též řadí k těmto závažným případům. Každodenní péče je fyzicky i psychicky velmi náročná pro rodiče i mě samotnou. Přesto nemůžu vidět tuto poruchu jen negativním světle. Prožila jsem s bratrem nespočet krásných chvil. Tu upřímnou lásku, kterou je mi schopen dát je nepopsatelná. Život s ním je občas stereotypní, na druhou stranu nikdy nevíte, jak Vánoce, narozeniny nebo i běžné denní činnosti dopadnou. Označila bych to adrenalinovým maratonem bez jasného konce. Ale ten jeho úsměv od ucha k uchu nebo občasná radost bez důvodu stojí za to. Tohle mi naopak v dokumentu velmi schází. Samozřejmě chápu, že život takto postižených rodin je velmi těžký. Nezkušený divák však může vyhodnotit, že autisté jsou jakási monstra, kterým je třeba se stranit. Tento názor já nezastávám. Naopak se od nich můžeme mnoho naučit, pokud jim dáme příležitost nám jejich světlé stránky ukázat. Avšak takto bolestivá zpověď a šokující záběry mohou vést k definitivnímu vyřazení autistů ze společnosti.

3.4 Divácké ohlasy a komentáře

Dokument obdržel obrovskou dávku podpory a sdílení na sociálních sítích. Mimo jiné vedl k realizaci homesharingu v České republice. Jedná se o sílenou péči pro děti s autismem a mentální retardací. Tato odlehčovací služba pochází z Irsku. Jedinec nebo hostitelská rodina nabídne pomocnou ruku tím, že dítě v odpoledních hodinách převezme do své vlastní domácnosti. Rodiče postiženého dítěte mají na krátký čas možnost nabrat opět své síly. Tato služba by nemohla vzniknout bez zvýšení povědomí o této problematice, kterou vyvolal již zmíněným film. Mnozí čeští dobrovolníci se ozývají na popud této dokumentární osvěty¹⁴.

Objevily se i negativní ohlasy ze stran dalších rodin dětí s autismem. Těm se nelíbí negativní výpověď rodičů, kteří se v dokumentu staví do role „obětí“ svých dětí. Navíc označují jejich frustrace za běžné, které je při pohledu na své dítě okamžitě napadnou. Kritici chápou iniciativu Třešňákových, kteří chtěli poukázat na jejich tíživou životní situaci, ale apelují na fakt, že to vždycky budou jejich děti. Taktéž jako já ve filmu postrádají, co rodiny

¹⁴ Děti úplňku, [online]. [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://detiuplnku.cz/cs/home/>

(kromě helmy, klecí, svazování nebo zamykání poliček) pro své děti dělají, aby žily plnohodnotný a šťastný život. Další vlna odezvy vzešla z řad samotných autistů, kteří trpěli lehčí formou (Aspergerův nebo Touretteův syndrom). Takto drastické vykreslení jim samotným komplikovalo život, jelikož je společnost začala s nízkofunkčními autisty srovnávat. Mnohdy to mohlo jejich reputaci poškodit, jelikož žily běžným životem například i na vysokých pracovních postech.

3.5 Děti úplňku – pět let poté

Při příležitosti výročí dokumentárního filmu *Děti úplňku* jsme mohli zaznamenat veřejnou debatu mezi manželi Třešňákovými a dalšími významnými hosty v Impact Hub na Praze 5. Za setkáním stojí Česká televize, která se zasloužila i o živý přenos z místa konání. Celý večer probíhal formou diskuse, během které účastníci kolektivně shrnovali úspěchy i dosavadní slabé stránky, které prozatím nedokázalo změnit. Diskuse byla doplněna o krátké videonahrávky rodičů postižených dětí, které zrekapitulovali, co se jim za 5 let v životě změnilo, právě díky tomuto dokumentárnímu filmu.

Mezi pozitiva, která z rozhovorů vyplynula můžeme označit posun ve vzniku inovativních služeb a zvýšení povědomí v médiích, která představovala problém širší veřejnosti. Nenaplnila se však vize týkající se zjednodušené poptávky pro hledání dobrého systému státní podpory. V České republice stále panuje nerovnoměrné členění státní podpory. Velký rozkvět můžeme vidět ve středočeském kraji nebo přímo v Praze. Bohužel například Olomoucký kraj je v udělování podpory na posledních místech. Umístit zde dítě, například do odlehčovací služby nebo specializovaného zařízení na úrovni je takřka nemožné.

3.6 Technické zpracování

Ve srovnání s *Normálním autistickým filmem* mají *Děti úplňku* jasně definovaný koncept a výstavbu příběhu. Úvodní scéna nám vždy představí protagonisty (rodiče pečující o autisty s jejich dětmi), a taktéž jejich existenční problémy. Jelikož se jedná o užitkový dokument, dozvídáme se v následujícím čase fakta o tom, co by rodina nejvíce potřebovala, a jak žije již řadu. Krátká sekvenční videa se nezaměřují na estetickou stránku, ale spíše na tu praktickou. Vykreslit věcně problém a nastínit řešení. Obrazy se snaží diváka šokovat, ne pohlit filmovým zpracováním. Štábová složka se snaží vést konverzaci s rodiči, někdy do akce přidají komentář v podobě otázky, která rozvine zmíněnou problematiku.

Kamera se snaží snímat autisty především při jejich záchvatech tak, aby zachytila autentické záběry a vypjaté situace. Začátek filmu je doplněn o archivní videa manželů Třešňákových, které zachycují pacifikaci jejich dcery. Převažuje ruční kamera, která pomáhá

kameramanovi rychleji se pohybovat v prostoru, a okamžitě reagovat na důležité podmínky scény. Rozhovory s rodiči jsou snímány taktéž za chodu, jak kamery, tak jich samotných. U Třešňákových dialog je natočen na stativ, jelikož akční scény jsou dodány později ve střihu jako ilustrační.

Hudební melodie se objevuje vždy v úvodu přestavení nového autistického hrdiny a jeho nejbližších. Mnohokrát jsou pohledy do kamery doprovázeny ruchy, anebo hlasitou melodií. Tvůrci se tímto krokem snažili ještě více posunout napětí ve scéně. Zvuk je místy doprovázen šuměním z důvodu starších domácích nahrávek nebo se objevuje při scénách, kde je podstatnější zachytit obraz akce než dokonale nasnímanou zvukovou složku.

4 RODINNÝ FILM A DOMÁCÍ VIDEO

Rodinný film můžeme definovat jako amatérský nebo neodborný snímek, který vzniká v úzkém kruhu osob. Převážně se jedná o rodiny nebo blízké přátele, mezi kterými je následně prezentován. Tento žánr fascinuje společnost již dlouhá léta, díky své intimnosti a bezprostřednosti. Obrazy se stávají zdrojem zábavy, vzpomínek na dětství a zvyklosti tamní doby¹⁵.

Hlavní význam domácího videa spočívá v uchování důležitých informací, které by si samotný autor nebo celá rodina v budoucnu ráda připomněla. Domácí video rodině dovoluje velmi specifický divácký zážitek, při kterém se lze pouštět do debat o okolnostech, během kterých byl záznam pořízen. Divák je v tomto případě akční komentátor, který polemizuje o nepřesnostech dávné situace¹⁶.

Úskalí tohoto žánru můžeme nalézt v omezeném diváckém publiku, kterým jsou většinou rodinní příslušníci nebo přátelé. Jelikož pro nezainteresované osoby jsou bližší okolnosti z natáčení nejasné. Z dějové linky dokáže divák odhadnout, že se jedná o narozeniny, ale nemusí nerozklíčovat koho a kolikáté to jsou. Hana Rezková ve své diplomové práci pojem rodinného filmu popsala takto:

„Rodinný film k prostoru zaujímá paradoxní postoj. Nevypráví příběhy, jednotlivé prostory tedy nejsou propojeny prostorovou logikou, která by toto vyprávění umožňovala. Pokud je na jednom záběru člověk zachycen, jak opouští určitou místnost, v následujícím záběru se může objevit v téže místnosti, aniž by tím jakkoli porušoval logiku rodinného filmu¹⁷.“

¹⁵ SCHNEIDEROVÁ, Alexandra, ed. Performance v rodinném filmu: Několik poznámek o domácích snímcích jako mediální praxi. *Iluminace* 16, 2004, č. 3 (55), s. 70.

¹⁶ Tamtéž, s. 70.

¹⁷ REZKOVÁ, Hana. Budoucí rodiny v minulém čase Strategie využití rodinného filmu v dokumentárních filmech [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-04-30]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2015/IM091/um/diplomka_rodinny_film_Hana_Rezkova.pdf. Diplomová práce. UNIVERZITA KARLOVA FILOZOFICKÁ FAKULTA KATEDRA FILMOVÝCH STUDIÍ. Vedoucí práce PhDr. Petra Hanáková, Ph.D. s. 66.

4.1 Specifické znaky domácího videa

4.1.1 Nedefinovaný začátek a konec

Rodinný film nemá přesně stanovenou strukturu ani vývoj narace. Není ani žádoucí ho srovnávat s jinými kinematografickými počiny, jelikož má své svébytný účel a konzumenty.

4.1.2 Nejednoznačný prostor

Domácí videa si nekladou za cíl divákovi vylíčit, zda se příběh nachází v chronologickém čase či nikoliv. Jednotlivé obrazy filmu jsou snímány bez srozumitelné návaznosti. Není výjimkou ani skok v čase o deset let dopředu od posledního záběru. Avšak sledující může podle drobných indicií (vánoční strom, narozeninový dort, moře aj.) rozklíčovat období, kdy byl záběr pořízen.

4.1.3 Nerozvinuté vztahy

Přestože se ve filmu objevují stále se opakující hrdinové, nevidíme jejich vzájemný citový rozvoj. Můžeme se pouze domnívat, jaké cesty je svedly dohromady a zda jsou si ještě blízcí.

4.1.4 Porušení kompozičních technik

Jak jsem již výše zmínila, rodinný film je spjatý s absencí příběhu a vzájemných vztahů. Tento faktor nám umožňuje porušovat pravidlo osy 180 stupňů nebo užívat stříhové skoky s mizejícími protagonisty. Nejsou výjimkou ani rozestřené záběry způsobené třesením rukou kameramana nebo dlouhé záběry spjaté se zapomněním vypnout kameru. Objevuje se i interakce se členy rodiny, kteří se nepřetržitě dívají do kamery. Tento prvek je však v klasickém filmu nepřijatelný¹⁸.

4.1.5 Pozitivita a štěstí

Pohledy směrem do kamery jsou nepochybně spjaté s převahou šťastných chvil. Divák má možnost spatřit široké úsměvy aktérů doprovázeny smíchem. K radosti je nepochybně přivádí významné události, které při nahrávání v rodinném filmu převládají.

¹⁸ REZKOVÁ, 2012, s. 69.

5 NAŠE RODINNÉ FILMOVÁNÍ

Domácí videa jsou využívána nesčetně rodinami, jelikož nesou vzpomínky z dávné minulosti. Promítaný obraz nám taktéž sdělí více detailních informací než pouhá fotografie. Rodiče se rozhodli ke koupi osobní kamery ihned po uvedení na trh i přes vysokou pořizovací cenu. Impulsem ke koupi se taktéž stala událost narození mého mladšího bratra. Záměrem rodičů byla právě dokumentace našeho dětství, vývoje, rodinných dovolených a svátků. Táta se stavěl spíše do pasivní role jak při manipulaci s kamerou, tak jako protagonista na scéně. Maminka se naopak stala iniciátorem filmování a komentátorem dění před kamerou. Od raného dětství zaznamenávala naše dospívání a radostné okamžiky. Věděla, že krátká sekvenční videa pro nás budou mít v budoucnu nevyčíslitelnou hodnotu. Zdaleka však netušila, jaký úkaz na nich později budeme moci zhlédnout: poslední věty a slova mého bratra do tří let věku. Posléze mu byla po vakcinaci na klíšťovou encefalitidu stanovena diagnóza dětského autismu, a následně se přidalo problémové chování s těžkou mentální retardací. Řeč se zcela vytratila a vzpomínky na toto období si můžeme připomínat pouze na domácím videu.

5.1 První roky snímání

Hlavní iniciátorkou se stala maminka, která vše pro ni zajímavé natáčela. Mnohokrát k videu doplňovala i mluvený komentář a zahajovala konverzaci mezi námi dětmi a tátou. Pokládala nám různorodé dotazy a snažila se docílit vyjádření našich pocitů a myšlenek. Bratr na záběrech stále mluví ve větách, směje se, skvěle rozumí mluvenému slovu a je nadmíru šikovný. Zapojuje se do veškerých her, nevdá mu společnost jiných dětí a ani zvuků kolem. Vše po mně opakuje, neklade odpor a nestraní se společnosti.

Na videu vidíme převážně dětské hry, rodinné oslavy, první jízdu na kole nebo svátky a tradice (Vánoce, Mikuláš, Velikonoce atd.). V tomto období byla má rodina ještě zcela jiná. Je velmi zajímavé si záběry pouštět znovu, poněvadž jsem byla ještě malé dítě a mnoho vzpomínek mi v paměti nezůstalo.

Oslava bratrových narozenin.

Bratr si hraje s novými hračkami, které dostal na Vánoce.

Běžný den, kdy jsme si hráli na zahradě.

Při sledování krátkých sekvenčních videí si uvědomuji, jak byli rodiče dříve jinými lidmi, než jsou dnes, a jakými hrdiny se stali. Byli plní elánu a života, a proto dějová smyčka působí velmi idealisticky až reklamně. Záběry jsou plné smíchu a radosti. O to silnější je divácký zážitek pro sledující, kteří znají náš celý příběh od začátku až do konce. Nezajímavému publiku záběry mohou připadat nezajímavé a jejich výpovědní hodnota nemusí být doceněna.

V úzkém rodinném kruhu jsou obrazy spíše neoblíbené, jelikož jsou velmi emotivní. Prarodiče neradi sledují záběry, kde je jejich vnouče ještě zcela zdravé. Nutí je to přemýšlet nad nehezkou budoucností a otázkami, které se týkají následné péče o mého bratra. Jen malé procento lidí z mého okolí dokáže z obrazu vytěžít něco pozitivního jako já. Jelikož jim nedochází fakt, že pouze tyto natočené záběry nás mohou společně vnést do vzpomínek, kdy bratr bez problémů komunikoval a náš svět byl docela „normální“. Poněvadž po tak dlouhé době si vzpomínky nelze vybavit zcela přesně a lidé zapomínají. Již zmíněný sestřih se nadále využívá pouze pro demonstrativní záběry lékařům a širší veřejnosti, která projeví zájem (přátelé, studenti SŠ a VŠ, kteří měli možnost navštívit promítání nebo specializovaným zařízením s autisty).

5.2 Domácí video po stanovení bratrovy diagnózy

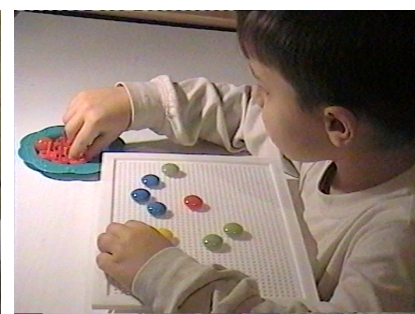
Toto období doplňují záběry bratra, jak řeší strukturované úkoly, piktogramy a obrázkové puzzle. Nechybí ani scény z běžného dne, bratrův denní režim, stolování, volný čas nebo zachycení krizových situací a afektů (problémy s oblékáním, pohybové stereotypy, reakce na hlasité zvuky atd.).

Bratr jezdí na kole.

Bratr skládá skládačky.

Bratr trénuje jemnou motoriku.

Záběry postupně vznikají i pro jiné publikum, jsou pořizovány i pro učitele speciální mateřské školy, kterou bratr navštěvoval. Obrazy sloužily pedagogům pro pochopení bratrova chování v domácím prostředí. Po zhlédnutí stanovili další kroky, jak k bratrovi následně přistupovat. Zkoumali taktéž postupné zhoršování mluvy, upouštění od úplných vět, a i neschopnost vyslovovat slova zřetelně. Snažili se nalézat řešení a trénovali cvičení mluvidel.

Záběry jsou častokrát roztřesené. Není výjimkou ani přestřování během snímání, dále také přiblížení nebo oddálení snímaného objektu. Obraz je doplněn zrněním kamery a chvílemi nejasným zvukem. Kamera chvílemi běží zbytečně dlouho nebo je omylem vymazán kus předchozího záběru. O celý záznamy se zasloužili moji rodiče a výběr důležitých scén a následné promazávání zůstalo na jejich uvážení.

5.3 Výměna rolí

Nástupem digitálních kamer začala postupně upadat touha rodičů zaznamenávat scény naší analogovou kamerou Sony. Vyskytly se i problémy s přehráváním kazet, jelikož kamera šla propojit pouze s určitých typem televizoru, který už pro jiné potřeby postupně zastaral. Po pořízení digitálních fotoaparátů a telefonů přestali rodiče zcela natáčet na digitální kameru. Rodinné chvíle se začali zaznamenávat převážně fotografiemi na telefon.

Avšak během bratrova studia základní školy se maminka zaměřovala na tvorbu „video galerie“ na svém tabletu. Záběry sloužily opět jako edukační materiál. Demonstrovala na něm otci bratrovu zvýšenou agresi během dne, kdy jsme doma sami. Naopak ve speciální škole promítala pokroky ve vzdělávání při domácí výuce.

Postupem času na záznam šťastných chvil a bezprostředních záběrů ze strany rodičů již nezbýval velký prostor. Během jejich komplikovaného života ocenili pouze pár hezkých fotografií na památku. Avšak moje fascinace domácím videm mě přivedla k myšlence navázat na jejich dosavadní práci a pasovat se tak do role vypravěče.

5.4 Vlastní tvorba

Mé ambice pro realizaci vlastního dokumentárního filmu odstartovaly na střední multimediální škole. Již v dětství jsem rozmýšlela nad zpracováním vlastní výpovědi, týkající se života s autistickým dítětem. Nejen jaké je to pro hendikepovaného, ale nýbrž i pro jeho nejbližší rodinu a přátele. Časté otázky na bratrův zdravotní stav, zvyky a fungování mě ubíjely. I přes vysvětlení nebyla detailní výpověď pro mé vrstevníky dostatečná. Jejich

představa byla spjata s vysokou genialitou a filmem *Rain man*. Mnozí z nich o této poruše naopak nikdy neslyšeli nebo demonstrovali, že se postiženým lidem vyhýbají. Toto zjištění mě motivovalo k vytvoření vlastního dokumentu, který měl lidem ukázat, že není třeba se těmto lidem stranit, ale naopak je na místě jim dát šanci, ukázat jejich jedinečnost.

Bratr v dokumentu nepromluví jediné slovo až na pár hlasitých zvuků, což může být pro člověka nepředstavitelné. Otázky, které se zabývají bratrovou komunikací spadají k těm nejčastějším, jelikož řeč nepoužívá od tří let věku. Divákovi slovně vysvětlit způsob zaběhlé komunikace mezi mnou a bratrem je téměř nemožné, jelikož naše rodina je schopna naplnit jeho potřeby pouze podle rutinních vzorců chování. Právě videm může být tento fakt lépe vysvětlen, jelikož si divák nemusí situace představovat, ale jsou mu vizuálně ukázány.

Postupné sbírání materiálu a pravidelné natáčení by vystačilo hned na několik dokumentárních filmů. Avšak po důkladné rešerši záběrů jsem vytvořila téměř čtyřicetiminutový dokumentární film *BĚDA*. Tento snímek zobrazuje všední, ale taktéž tradiční okamžiky ze života (škola, návštěva lékaře, narozeniny, Mikuláš, Vánoce atd.). Avšak tyto momenty jsou pro nás vždy překvapením, jelikož předem neznáme jejich průběh. Bratr měl období, kdy se Vánoc opakovaně odmítl účastnit, ale následující rok je naopak velmi prožíval. Seděl s námi u jednoho stolu a rozbaloval si dárky. Taktéž jeho sedmnácté narozeniny byly pro nás překvapením, jelikož se nadchnul z připravené oslavy. Předchozí roky naopak slavnost končila pláčem a demolicí nábytku. Neopakovatelné minuty se staly jedním z mnoha důvodů, proč ráda nahrávám. Každý den je pro speciální a z tohoto důvodu nechci spoléhat na náhodu, že se ještě někdy v podobném duchu zopakuje.

Rodinný film mi umožnil zachytit situace, které jsou pro ostatní samozřejmé, ale pro nás se stávají problémem. Během natáčení jsem musela přemýšlet o odchylkách, které jsem do této doby brala za samozřejmost. Mnohé z nich jsem během svého dětství přijala za standartní. Nesnažím se o dokonalost záběrů, ale o autentičnost (pravá radost, smutek z nepochopení našeho světa). Natáčím na digitální fotoaparát Nikon, dále také na Go Pro kameru nebo mobilní telefon. Zvuk mi místy šumí, jelikož nepoužívám mikrofon. Obraz je někdy roztřesený, když natáčím z ruky. Tyto specifika však pro mě nejsou prvořadá.

Pandemie mě naopak ještě více motivovala k pravidelnému natáčení, jelikož společnost trpěla izolací a vládními nařízeními. Nově natočený materiál ve spojení se staršími záběry tak přispěl ke vzniku ateliérového filmu *Nekonečná karanténa*, který byl promítán na výstavě *Podivný semestr* ve zlínské galerii G18.

Tímto výstupem jsem chtěla světu ukázat, jak se žije v nedobrovolné izolaci již mnoho let. Pandemie ji pouze posílila, jelikož bratr přišel o poslední kontakt s okolním světem a o socializaci v podobě základní školy. Celá naše rodina zůstala doma, a toto stereotypní chování zapříčinilo zvýšení bratrovi agrese. Vše vyvrcholilo na začátku roku 2021, během

kterého bratr překousl nosní přepážku mé mamince. Snažila se mě bránit svým vlastním tělem, jelikož jsem byla bližším cílem. Fyzické ataky nadále sílily a situace již byla neúnosná. Usilovně jsme vyhledávali pomoc, ale ze strany státu byla nedostatečná. Bratrovi nabídl přijetí pouze jedno jediné zařízení z celého Olomouckého kraje. Bohužel naše situace již byla bezvýchodná a museli jsme jej umístit alespoň přes všední dny. Aktuálně si ho vyzvedáváme o víkendech a svátcích. Přesto nadále pokračuji v nahrávání mého života s autistou, a o to více si vážím seskupeného materiálu, jelikož chvílky s bratrem jsou mi o to více vzácnější.

Rodinný oběd v oblíbeném podniku mého bratra.

Preventivní návštěva zubaře.

Bratr odpočívá v obývacím pokoji, který je mu přizpůsoben.

Bratr a jeho oblíbené hračky.

Pozn: Všechny obrázkové přílohy jsou poskytnuty z mého vlastního zdroje. Jedná se o screen obrazovek z přehrávaných videí, které zmiňuji v kapitole naše rodinné filmování.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo srovnání tří různých cest, jak lze vykreslit osoby trpící autismem v českém dokumentu. K výběru tohoto tématu mě přivedla zkušenost s bratrem, jehož chování rozhodně neodpovídá zažitým stereotypům. Ve své práci se opírám o snímky *Normální autistický film* a *Děti úplňku*, které se navzájem zásadně liší. Poslední analyzovaná část je věnována problematice rodinného filmu, který popisují ze svých zkušeností.

V úvodní části práce jsem se zabývala tradičními stereotypy, které rezonují ve společnosti již dlouhá léta. Nyní však můžeme sledovat zesílený zájem o zpracování tohoto tématu, a taktéž bourání mýtů, jelikož streamovací služby (Netflix, HBO, Disney) v posledních letech prezentují rozmanitou paletu osob s poruchou autistického spektra. Během psaní textu jsem došla k myšlence, že pro mnohé sledující je zpracování této jinakosti velmi poutavé. Bohužel ale většinou tato divácká zkušenost nevede k vyšší míře pochopení, ale naopak může propast ještě více prohloubit. Osoby s autismem jsou často představeny jen jako fascinující bytosti, které je zábavné pozorovat na plátně, nikoliv že by bylo poutavé setkat se s nimi osobně.

První snímek, který jsem rozebírala, je *Normální autistický film*. Jedná se o celovečerní dokumentární film, který získal řadu ocenění. Skládá se z mozaiky příběhů dětí s vysoce-funkčním autismem, kteří se vyznačují nějakou fascinující dovedností. Film zajisté zvýšil povědomí o této poruše, ale zcela přesně nezdůraznil, že hlavní hrdinové jsou osoby trpící Aspergerovým syndromem, což je lehčí forma autismu. Jak jsem již výše nastínila, na rozdíl od osobami s Aspergerem, převážná část populace trpící autismem naopak nedokáže svůj potenciál využít.

Děti úplňku můžeme chápat jako svého druhu užitečný film, který se snaží docílit změny v systému státní pomoci. Nezdůrazňuje se zde jeho estetická stránka, snahou je naopak jasně problém vysvětlit a nastítnit jeho možná řešení. Ze své vlastní zkušenosti vím, že můj bratr je velké lásky schopný. Dny s ním nejsou černobílé, vždy se vyskytne horší a lepší období. Alespoň náznak světlých momentů v *Dětech úplňku* postrádám. Rodiče se spíše staví do role obětí svých dětí. Naopak pro jiné rodiče autistických dětí, kteří mají stejný pohled na věc, může být toto vyznění velmi bolestné.

Přímá zkušenost, kterou jsem s autismem díky takto postiženému bratrovi nabyla, mi dala možnost srovnání reálného života s filmovými příběhy. Mnohokrát jsem s některými nesouhlasila, což mě přimělo natočit si svůj vlastní dokumentární film s tímto tématem. Celý proces započal rodinným natáčením mých rodičů, kteří si chtěli zachovat naše dětství a dospívání. Po bratrově diagnóze se snímání přerušilo, než jsem sama navázala a pokračuji dodnes. Již jsem měla možnost své výstupy představit širší veřejnosti a vždy se setkaly s uznáním a zájmem. Můj první filmový výstup se mi podařilo prezentovat v kině Metro v Prostějově, a druhý film pak následně ve zlínské galerii. Odezva byla více než přívětivá, tyto citlivé obrazy jinakosti dokázaly veřejnost oslovit.

Velmi si vážím možnosti svou zkušenost s autismem důsledně pro účely bakalářské práce promyslet, zajímalo mě, jak je toto téma prezentováno v hrané i dokumentární tvorbě a jakým způsobem lze o tomto tématu uvažovat v souvislostech rodinného filmu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BRYCHTOVÁ, Petra. Vliv zahraniční filmové tvorby na vnímání problematiky osob s PAS [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/ith/brswq/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Dagmar OPATŘILOVÁ
2. HOLÁŇOVÁ, Simona. \textit{Prezentace osob s autismem ve filmové tvorbě} [online]. Olomouc, 2013 [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jlwgv4/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Petra Jurkovičová, Ph.D. D.
3. KOLÁŘOVÁ, Kateřina, ed. Jinakost – postižení – kritika: společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 581 s. Studijní texty; sv. 56. ISBN 978-80-7419-050-6
4. NICHOLS, Bill, ed. Úvod do dokumentárního filmu. Praha, 2010, vydalo Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze společně s JSAF / Mezinárodní festival dokumentárních filmů Jihlava. 320 s. ISBN 978-80-7331-181-0
5. RENOV, Michael ed., Theorizing Documentary. New York: Routledge, 1993. 272 s. ISBN 9780415903820
6. REZKOVÁ, Hana. Budoucí rodiny v minulém čase Strategie využití rodinného filmu v dokumentárních filmech [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-04-30]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2015/IM091/um/diplomka_rodinny_film_Hana_Rezkova.pdf. Diplomová práce. UNIVERZITA KARLOVA FILOZOFICKÁ FAKULTA KATEDRA FILMOVÝCH STUDIÍ. Vedoucí práce PhDr. Petra Hanáková, Ph.D.
7. SCHNEIDER, Alexandra, ed. Performance v rodinném filmu: Několik poznámek o domácích snímcích jako mediální praxi. Iluminace 16, 2004, č. 3 (55), s. 69-83.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. Aspergerův syndrom. <https://www.pharmanews.cz/clanek/aspergeruv-syndrom/> [online]. [cit. 2022-01-05].
2. ČERNÁ, Elen Černá. Psycholožka: Dítě s Aspergerem na pohled nepoznáte. Není jako Sheldon. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/aspergeruv-syndrom-na-diteti-na-prvni-pohled-nepoznate-rika-psycholozka.A210228_130846_domaci_mase [online]. 28. února 2021 [cit. 2022-05-09].
3. Děti úplňku [online]. [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://detiuplnku.cz/cs/home/>
4. Hans Asperger a jeho láska k autistům: Jak rozumět autismu. <https://www.neurodiverzita.cz/2015/11/20/dobre-i-spatne-v-cloveku-jeho-moznosti-html/> [online]. 20/11/2015 [cit. 2022-05-10].
5. HRONOVÁ, Zuzana. Autisti jsou tady proto, aby nás varovali, jak blbě žijeme, říká dokumentarista Janek. [Aktuálně.cz](https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/autisti-jsou-tady-proto-aby-nas-varovali-jak-blbe-zijemerik/r~cd6693e8a4ea11e6af6e002590604f2e/?fbclid=IwAR1e5tQDfzRDruhKjyXQnd7rbTuF3EgaF3P7CRAFs5e41Y3XlwGBFQoAVKs) [online]. 8. 11. 2016 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/autisti-jsou-tady-proto-aby-nas-varovali-jak-blbe-zijemerik/r~cd6693e8a4ea11e6af6e002590604f2e/?fbclid=IwAR1e5tQDfzRDruhKjyXQnd7rbTuF3EgaF3P7CRAFs5e41Y3XlwGBFQoAVKs>
6. KORDÍK, Tomáš. RECENZE: NORMÁLNÍ AUTISTICKÝ FILM [online]. 11.11.2016 [cit. 2022-04-30]. Dostupné z: <https://www.fdb.cz/magazin/2016111301-recenze-normalni-autisticky-film.html>
7. Rozdělení: Rozdělení poruch autistického spektra. <https://www.paspoint.cz/rozdeleni/> [online]. [cit. 2021-11-18].
8. Slovník cizích slov [online]. Dostupné na World Wide Web: <http://slovník-cizich-slo>
9. SVOBODA, Martin. Recenze: Vítězný film jihlavského festivalu je působivý, i když zbytečně propadl svým hrdinům. <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/recenze-normalni-autisticky-film-je-pusobivy-i-kdyz-propadul/r~6e55c54e9e9c11e68f82002590604f2e/> [online]. 31. 10. 2016 [cit. 2022-02-25].
10. ŠRAJER, Martin, ed. NORMÁLNÍ AUTISTICKÉ DOKUMENTY. DOK.REVUE: JEDINÝ ČESKÝ ČASOPIS O DOKUMENTU [online]. 31. 5. 2021 [cit. 2022-04-29]. Dostupné z: <https://www.dokrevue.cz/clanky/normalni-autisticke-dokumenty>
11. TOMEK, Ivan, ed. Stereotyp. Sociologická encyklopedie: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online]. [cit. 2022-04-29]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stereotyp>
12. WINTER, Richard. Celovečerní dokument Normální autistický film vstupuje do kin již tento týden. [PLAY.CZ](https://www.play.cz/novinky/celovecerni-dokument-normalni-autisticky-film-vstupuje-kin-jiz-tento-tyden/?fbclid=IwAR3igIAXoanbduB6Ipbvq2k96yWy1-nAS2l8uuST22RR72cr6QIWH7282Ns) [online]. 8.11.2016 [cit. 2022-12-17]. Dostupné z: <https://www.play.cz/novinky/celovecerni-dokument-normalni-autisticky-film-vstupuje-kin-jiz-tento-tyden/?fbclid=IwAR3igIAXoanbduB6Ipbvq2k96yWy1-nAS2l8uuST22RR72cr6QIWH7282Ns>